

08 2005

Dobrotvorni rad

Nancy Folbre

Deo intervjua, dužina trajanja: 20 min, snimljeno u Amberstu, SAD, 2003.

Zovem se Nensi Folbre, ja sam ekonomista, feministički ekonomista.

Veliki deo moga rada se odnosi na koncept "dobrotvornog rada". "Dobrotvorni rad" definišem kao rad koji uključuje povezivanje sa drugim ljudima, upućivanje ljudi ka ispunjavanju svojih potreba, negu dece, negu starih osoba, bolesnih, kao i edukaciju koja je takođe oblik "dobrotvornog rada". Neki rad biva plaćen, neki ne. Takav posao poseduje neke zaista važne osobine na koje, po mom mišljenju, ekonomisti ne obraćaju mnogo pažnje, i koje je neophodno bolje razumeti.

Ono što čemu se "dobrotvorni rad" najviše čini drugačijim, jeste to da motivacija obično dolazi iznutra. Ljudi se bave takvim radom iz razloga koji nisu samo novčane prirode, iako on često biva plaćen, jer bi i trebalo biti plaćen za posao koji se obavlja, ali to može biti i putem razmene usluga negovanja nekog člana porodice i dobijanja dela plate drugog člana porodice. Ipak, mi dobrotvorni rad uvek posmatramo kao nešto za šta je neophodno imati osećaj vezanosti, dužnosti ili dubljih osećaja za osobu o kojoj se staramo. Unutrašnja motivacija je zaista važan aspekt koji dobrotvorni rad čini tako

dragocenim i koji obezbeđuje uslugu visokog kvaliteta. Ali to takođe znači da je na tržištu veoma teško organizovati dobrotvorni rad, i da je tržišna cena dobrotvornog rada gotovo uvek prilično niska. Istorijski gledano, žene su uvek imale najvećeg udela u dobrotvornom radu, a to važi i danas. Iako mnogi ljudi rade puno radno vreme za platu, veliki broj poslova u kojima one učestvuju uključuje brigu o drugima. Mnogi od tih poslova su slabo plaćeni. A činjenica da baš žene obavljaju te poslove dosta objašnjava generalnu potplaćenost u odnosu na muškarce. Takođe je prisutna i vrsta sankcije nametnuta ženi koja ima obaveze u svom domu. Ako odsustvujete sa posla koji se plaća da bi se pobrinuli oko deteta ili stare osobe, to ne samo da vam trenutno već i doživotno smanjuje platu. Dakle, upošteno posmatrano, majke zarađuju mnogo manje nego žene koje to nisu, i opet posmatrano sa aspekta zarada, u Americi postoji veća razlika između žena koje su majke i onih koje nisu, nego između žena koje nisu majke i muškaraca koji nisu očevi. To je, znači, veoma važna dimenzija nejednakosti. Nameće se veliko ekonomsko pitanje: ako je dobrotvorni rad tako slabo plaćen, i uključuje neku vrstu kazne, zašto su žene voljne da pružaju takve usluge? Iz čega to proističe?

Mislim da taj rad proističe iz neke vrste društvene strukture u kojoj se žena nalazi i povezanosti koja postoji između uloge žene i pružanja brige.

Postoji neka vrsta paradoksa u slabljenju patrijarhalne kontrole nad ženom. A paradoks je u tome da to jeste velika stvar za slobodu izbora svake žene, to jeste velika stvar za ženu koja želi više prostora za izražavanje sopstvene individualnosti kako bi bila što manje ograničena tradicionalnom ulogom žene. Ali paradoks je da sada, kada se više ne vrši pritisak na ženu da se brine o drugima, ne postoji neko drugi na koga bi se taj pritisak preneo. Rezultat toga bi mogao biti manjak brige za druge ljude, kako u domovima, tako

i uopšte na tržištu. Ako ste tipični ekonomista, vi ne brinete o takvim stvarima, jer mislite da će se samo tržište postarati za problem: dobrotvorni rad će postati redak, potražnja na tržištu će porasti, cene će porasti i sve će biti u redu.

Ali ako mislite da nije sigurno da će se dobrotvorni rad baš dobro održati u tržišnom okruženju, onda imate razloga za brigu. Morate smisliti načine pomoću kojih bi smo zajedno obezbedili veću ponudu i kvalitet dobrotvornog rada, i to na načine koji ne zavise od tržišta, ili koji mogu pomoći da se nadoknadi tržišna zarada koju koristimo. Upravo je to momenat kada se društvenim institucijama moramo pozabaviti na kreativniji način.

Jedan od razloga zašto je pružanje pomoći nedovoljno vrednovano je jednostavno istorijski, to se podrazumevalo zato što su taj posao tradicionalno obavljale žene po veoma niskoj ceni, uglavnom van tržišne ekonomije. Još uvek veliki broj žena radi poslove koji uključuju brigu o drugima. I to što su žene generalno lošije plaćene od muškaraca, ide u prilog daljeg smanjivanja zarada. Postoji nešto i u samoj prirodi takvog rada što doprinosi njegovom nedovoljnom vrednovanju. Važno je imati na umu, da je ljudima koji se brinu o drugima veoma stalo do onih o kojima se brinu. Zato njima nije lako stupiti u štrajk, nije im lako odbiti pružanje usluga sve dok ne budu plaćeni. Oni postaju na neki način taoci sopstvene posvećenosti i osećajnosti koje gaje prema ljudima o kojima se brinu. Zato se ne mogu uspešno nagoditi kao drugi radnici, niti mogu jednostavno napustiti sve i uskratiti uslugu koja se traži. To je jedan razlog zbog kojeg je taj rad donekle podcenjen. Postoji i drugi razlog nedovoljnog poštovanja takvog rada koji je očigledniji: oni kojima je pomoć najpotrebnija su deca, bolesni i stari, koji mogu najmanje platiti. Ako ste radnik koji se brine o drugima, vi obezbeđujete uslugu koja ne predstavlja luksuz bogatima. Dobro, možete se specijalizovati za bogato plaćene poslove vođenja brige o

drugima, ali većina tog posla je posvećena ljudima kojima je po definiciji pomoć potrebna, a za nju ne mogu mnogo platiti, čak im je često potrebna i državna pomoć. Sa slabljenjem društvene podrške za takvom vrstom pomoći, naravno da će se smanjiti i količina novca kojom se mogu platiti oni koji je pružaju. Postoji još jedan razlog koji je možda, po mom mišljenju, više tehničke prirode i koji bi više zanimalo ekonomiste, a to je da je kvalitet takvog rada veoma teško izmeriti, zato što je on veoma individualan: ja mogu biti veoma uspešan nastavnik jednoj osobi, ali drugoj potpuno neodgovarajući. Izmeriti moj kvalitet kao nastavnika je mnogo teže nego izmeriti kvalitet nekoga ko proizvodi nešto konkretno, nešto čije osobine ne zavise od osobe koja ga proizvodi. Kod osobe koje se brinu o drugima postoji i dodatna emocionalna dimenzija: ako sam dobar nastavnik, moji će studenti zaista voleti da uče, što je važnije od pukog prenošenja činjenica. Ali, veoma je teško izmeriti koliko se to uspešno čini. Uobičajena tržišna logika govori da ćeš bolji kvalitet dobiti ako i platiš više za takav rad. Ali u poslu pružanja nege, to je teško učiniti, zato što je kvalitet usluge neodređen i teško merljiv. Dobrotvorni rad mora uvek podrazumevati unutrašnju motivaciju, ljudi se žele time baviti iz razloga koji imaju veze sa njihovim osećanjima, predanošću i obavezama. To je slično nekom prirodnom izvoru, prirodnoj energiji koja obezbeđuje kvalitetnu negu, ali koja mora biti poštovana i priznata da bi nastavila teći.

Najočigledniji preduslov ekonomije brige, je izaći u susret osnovnim potrebama običnih ljudi, naročito deci i starijima koji su bolesni ili povređeni, ili obeshrabreni u svakom pogledu. Naravno da je i svima ostalima pomoć neophodna. Na neki način, mora postojati ekonomski sistem koji će stvoriti prostor i vreme u kojem će principi pružanja nege biti cenjeni i nagrađeni. To je veoma teško učiniti u tržišnoj ekonomiji u kojoj se ljudi međusobno

žestoko bore samo da bi se održali na površini, da bi dobili posao, da bi preživeli, a boje se da će, ako se malo posvete brizi za druge, zaostati u borbi i biti kažnjeni.

Možda je i istina da pod određenim uslovima, tržište može imati dobar uticaj na ljude. Malo zdrave konkurencije nekad stvarno može izvući najbolje iz ljudi. Ali to ne važi u situaciji kada je tržište potpuno izmaklo kontroli, kada vodi ka destruktivnom takmičenju gde pobednik odnosi sve, a ja smatram da je to pravac u kome se svetska tržišna ekonomija danas kreće, a to je ono što uznemirava i brine velik broj ljudi.

Sve alternativne ekonomije se najviše bave organizovanjem rada. To je glavno pitanje: kako se organizovati? Ono što želim reći je da, kada damo odgovor na to pitanje, bilo da situaciju posmatramo sa korporacijsko – kapitalističkog ili socijalističkog stanovišta, postoji rad koji se razlikuje od drugog, koji se ne može svesti na logiku razmene usluga, na logiku centralnog planiranja ili kancelarijske administracije. To je duboko lična, duboko emotivna vrsta razmene, koja podrazumeva stvaranje trajnih veza između ljudi. A to nije nešto o čemu su veliki teoretičari kapitalizma mislili, niti su o tome razmišljali veliki socijalistički teoretičari. Tako se ova vrsta rada našla negde u sredini, na neki način zanemarena od obe strane. Ovo se veoma jasno može videti kod ljudi koji imaju viziju socijalističkog tržišta. Oni misle: da, sve je u redu, dokle god imamo jednaku raspodelu dobara, zatim, neka pravila igre koja omogućavaju tržišnu konkurenciju u smislu ispunjavanja osnovnih potreba ljudi, itd. Pa, ja se slažem sa takvom vizijom tržišnog socijalizma, ali ne ako se i pružanje nege organizuje po tržišnoj osnovi. To je zato što ne mislim da će tržište biti u stanju da zaštiti kvalitet takvog rada. A ima nešto u tržišnoj konkurenciji što ga može oslabiti. Puno sam vremena provela pokušavajući da ubedim

ekonomiste levičare i vizionare utopiste da obrate više pažnje na svakodnevni rad koji žena obavlja, i da iz njega uče.

Zar nije metafora kisnuti i pričati o tome. To je moj život, biti na hladnom, kisnuti, stalno ponavljati iste stvari. Porodica kao takva je oduvek predstavljala metaforu za socijalizam. Socijalizam u stvari predstavlja jednu veliku porodicu, gde svi vodimo računa o našoj braći i sestrama. Ima jedna zanimljiva stvar u vezi feminizma, a to je da su feministkinje uvek dovodile u pitanje način funkcionisanja tradicionalne porodice, ideju patrijarhata, muškarca kao glave kuće, koji deci govori kako treba da se ponašaju, a ženu šalje u kuhinju da kuva ručak i riba pod. Ali u isto vreme, porodica poseduje vrednosti, kao što su solidarnost, ljubav i međusobna privrženost njenih članova, koje su ključne za porodični život, a koje su feministkinje pokušale prikazati, navodeći na razmišljanje kako se taj osećaj međusobne privrženosti i podrške može generalizovati za celo društvo. To nije tako nemoguće, jer, ako to uspevamo na mikroekonomskom planu, trebalo bi da možemo smisliti kako da to generalizujemo.

Društvo bi moglo i moralo biti nalik stvarno zdravoj, sretnoj porodici u kojoj su svi članovi jednaki, gde svako ima svoje dužnosti, u kojoj bi članovi mogli samostalno zarađivati ili se obučavati za nekoliko različitih poslova, ali se svi sastaju u istom domu da bi postavili zajedničke prioritete i ciljeve, i svi su se obavezali na zajednički rad i na duboko međusobno poštovanje. Na neki način ovo je utopističko i futurističko viđenje, ali je u isto vreme staromodno i veoma tradicionalističko.

Mislim da postoji puno dokaza koji ukazuju na to da je pruženje nege drugim ljudima pomalo i veština, jer ako to primenjuješ, ako se time baviš, počinješ sve više uživati u tome. To je takođe nešto što prerasta ličnu povezanost sa drugim ljudima. Ako nikad ne

ulažeš u osećaj odgovornosti prema drugim ljudima, nikad nećeš ovestiti ili razviti taj osećaj za povezivanje. To bi trebao biti centralni deo obrazovnog procesa ljudi, da preuzmu brigu o drugim ljudima, i da to rade onako... znaš, ne da jednom mesečno rade u narodnoj kuhinji, i svaki put sretnu različitu grupu ljudi, nego da zaista ostvare trajne veze sa ljudima koji su drugačiji od nas. Sa ljudima koji nisu naši susedi, ili sa ljudima koji idu u istu crkvu kao i mi, ili na isti fakultet, nego sa ljudima van tih sistema, sa kojima inače nemamo kontakt. Mogli bismo isplanirati neku vrstu razmene rada i reciprociteta u većem obimu, kako bi se takve veštine razvile, i od čega bi svi, kao društvo, imali ogromne koristi.

Ljudima se obično ne dopada saznanje da je nešto obavezno. Većina misli: "Pa dobro, nije loše ako hoćeš da se brineš o drugim ljudima, trebao bi imati slobodu da to i učiniš, ali nemoj me primoravati da i ja to radim." Duboko verujem u to da svi imamo neku vrstu obaveze prema drugim ljudima, i da te obaveze ne možemo ispuniti samo plaćajući porez ili odričući se dela prihoda, moramo posvetiti i deo naše pažnje, energije i osećanja.

Ne znam da li Džon Rols ima neki uticaj u Evropi, ali u Anglističkom delu sveta, kao filozof kome je engleski maternji jezik, ima uticaj. On je razvio jednu metaforu koja govori o " plaštu neznanja": ako bi ljude nekako izmestili iz njihovog svakodnevnog okruženja, i stavili ih iza zavese ili plašta, tako da oni ne znaju svoje prave identitete, kako ne bi mogli postupati u skladu sa svojim pravim interesima, donosili bi odluke koje su zaista od opšteg interesa, jer ne bi znali ko su, ni ko će postati. To bi bio divan zaplet naučnofantastične priče: razviti globalni sistem, odabrati stanovnike sa svih strana sveta, i staviti ih iza nekakve zavese neznanja, gde ne bi znali da li su Amerikanci ili Kinezi, Australijanci ili su iz Bocvane. Tako bi oni posmatrali svet sa potpuno neutralne tačke gledišta, i razmišljali bi šta bi trebalo

postaviti kao prioritete, šta je to ka čemu bi usmeravali snagu. Smatram to veoma snažnom metaforom, iako to tehnički nije moguće ostvariti.

Veliki sam ljubitelj naučne fantastike. Volim naučnu fantastiku Mardž Pirsija, i onu koju pišu Šeri Teper, Kim Stenli Robinson, mislim da je to mesto gde se društvena imaginacija najpre ukorenjuje. Ono što ja radim je da jednostavno sledim te maštovite vizije, i trudim se da osmislim načine stvaranja neke celine i prilagođavanja pojedinih ekonomskih institucija kako bi mogle poći putem tih vizija. Ekonomisti su neka vrsta utopijskih inženjera, naš posao je da se postaramo oko detalja koji čine taj ekonomski sistem, a isto tako mislim da zavisimo od umetnika i pisaca koji će nam pomoći da vidimo pokazati kojim putem trebamo poći.

Prevod: kuda.org